

VERSLAG

Governance en financiering van warmtenetten van de toekomst

21 mei 2019

Geef gemeenten ruimte bij ontwikkeling warmtenetten!

Ruim 45 ambtenaren kwamen op 21 mei bijeen om met elkaar in gesprek te gaan over de governance van warmtenetten. Immers, warmtenetten gaan een grote vlucht maken als we de signalen uit het Klimaatakkoord goed hebben verstaan. En het Ministerie van EZK is al het proces gestart dat moet leiden tot een Warmtewet 2.0. Voor het Duurzaamheidsplatform van de G40 de hoogste tijd om de vraag voor te leggen: 'wat willen we nu eigenlijk zelf?'

Onder leiding van Eric Spaans trapt Aad Correljé (TU Delft) de bijeenkomst af met een inleiding waar hij dieper inging op 'energie rechtvaardigheid' naast aspecten als betrouwbaar, betaalbaar en duurzaam. Hiervoor is het erkennen van onrechtvaardige situaties nodig en zal variëteit en diversiteit erkent moeten worden. Lokale variaties in bronnen, transport, afnemers en kostenstructuur vergen lokale oplossingen. In de energietransitie worden burgers geconfronteerd met een onzeker handelingsperspectief, komt er nieuwe infrastructuur die de omgeving beïnvloedt, zijn er grote verschillen in geschiktheid en kosten van technieken en is er variatie in de capaciteit en samenwerking om het te realiseren. Hierom zijn nationale reguleringsprincipes nodig samen met regionale coördinatie, representatie en beheer. Of verschillende tarieven per gemeente worden geaccepteerd is een politieke keuze. Vanuit rechtvaardigheid is dan de primaire vraag wat de consequenties zijn voor verschillende groepen gebruikers en hoe deze tot uiting komen.

Annelies Huygen (UvA) heeft zich breder georiënteerd op de governance en regulering van warmte in landen om ons heen. Opvallend is dan het lage aantal warmtebedrijven in Nederland. In Duitsland zijn er circa 2000 warmtebedrijven. In Denemarken, waar geen winst op warmte gemaakt mag worden, zijn er circa 400. Daar waar er geen burgerinitiatief is voor een warmtebedrijf doet de gemeente dat. Tarieven variëren wat innovatie stimuleert doordat gebruikers vragen gaan stellen over de prijsverschillen. Het warmtebedrijf beheerst de keten, bottom-up opgebouwd. In een dorp omvat het alles en in steden zijn deze kleine systemen gekoppeld aan een groter systeem. Huijgens vraagt zich ook af of we wel warmtenetten moeten willen. Volgens TNO kunnen de kosten voor isolatie gehalveerd worden waardoor kleine warmtenetten in micro-grids gekoppeld kunnen worden aan elektriciteitsnetten. Hou dan ook rekening met innovatie zoals energie producerende huizen en opslagmogelijkheden. Uiteindelijk is warmte een heel lokaal onderwerp waarvoor niet kan worden volstaan met 1 oplossing.

Sanne Akerboom (UU) gaat meer in op de rol van burgers in het proces. Immers, de opgave voor 2050 is dan wel bedacht maar de rest nog niet. Burgers organiseren zich vaak ook, maar wat ze willen kan vaak niet. Ook Energiecoöperaties lopen tegen veel belemmeringen aan. Er wordt wel met gemeenten gesproken maar in plaats van dat ze de handen ineen slaan drijven ze uit elkaar. De overheid is vooral bezig met regelingen en te experimenteren om te leren. En te leren... Aardgasvrij lijkt een doelstelling te zijn geworden evenals warmtenetten. De overheid heeft veel vastgelegd en daar worden mensen boos over want ze krijgen weinig ruimte. Voor participatie hoef je niette wachten op een Klimaatakkoord, dat kun je als gemeente vandaag al doen. Flexibiliteit in de afspraken is waar gemeenten de ministers om moeten vragen, niet in weer een

experimenteerregeling. Regulering kan in de governance een goed hulpmiddel zijn. Durf de poort voor commerciële bedrijven te sluiten en te beginnen met een blanco vel met waarden die de grondslag vormen. Waarden als rendement voor burgers, inclusiviteit van burgers (iedereen moet mee kunnen doen) en niet alleen nadenken over de warmtevraag, dat is te beperkt.

Na de pauze barst de discussie los rond de vraag 'wat is het publieke belang wat je geregeld wil hebben als gemeente?'.

Dat de urgentie hoog is, is voor iedereen helder. Met een splitsing van de warmteketen maak je bewoners niet gelukkig. Gemeenten moeten wel warmtetransitieviesies opstellen maar sturingsinstrumenten in deze vrije markt ontbreken voor hun. Veel variabelen zijn immers onzeker wat een (langjarige) concessie lastig maakt. Immers, flexibiliteit is in de tussentijd wel nodig. Ontkoppeling van de aardgasprijs ook. Schaalgrootte speelt dan een rol bij steden: hoe groter het gebied hoe onzekerder het wordt. Maar als je voor een kleiner gebied kiest, doe je dat dan met of zonder rijke wijk. Hoe ga je dan om met de socialisatie? En de regionale opgave? Ook wordt gesteld dat marktwerking niet altijd leidt tot de beste oplossing. Maar hoe beoordeel je als gemeente dan wat de beste oplossing is? Moet een warmtenet dan voldoen aan criteria als de Trias Energetica, revolverend? Mag de WOZ een rol spelen en heb je wel een kostbare verbruiksmeter nodig als de eigenaar al alles heeft gedaan wat mogelijk is? En in hoeverre speelt duurzaamheid in de keuzes? Moet je bijvoorbeeld wel inzetten op de warmte van een afvalverbrandingsinstallatie als dat eigenlijk een lock-in is? Een aanwijzing vanuit de gemeente wordt ook als risicovol ervaren vanwege de onzekerheden en veranderingen die er nog gaan komen. En in gesprek met de slimme energiebedrijven delf je al snel het onderspit. Maar 'cherry-picking' moet ook worden voorkomen want anders blijft er een slechte business case over. Door te verplichten dat iedereen toegang heeft tot het warmtenet en dat deze altijd gekoppeld moet kunnen worden, is dat wellicht te voorkomen. Het roept wel de vraag op in hoeverre er nog vertrouwen is in Publiek-Private-Samenwerking. Ook zitten er de nodige politieke vragen achter deze discussie die op visieniveau met de Raad besproken dienen te worden. Vragen als 'vinden we ontzorgen belangrijk' en 'willen we iedere 5 jaar het nieuwste of leggen we ons voor 30 jaar vast op het bestaande'. Wanneer de randvoorwaarden zo vergaand worden geformuleerd haken marktpartijen al snel af. Er is dus een model nodig om daar doorheen te komen en niet weer een experiment of proeftuin om van te leren.

We gaan richting voorzichtige conclusies van deze bijeenkomst. Volledige marktwerking is een illusie dus is een gereguleerde marktwerking met instrumenten nodig. 'Hou het in publieke handen' is het devies. Ga uit van maatwerk per situatie en creëer daar de ruimte voor. Laat gemeenten naar gelang de situatie zelf een warmtevoorziening bouwen en reguleren en accepteer dat er verschillen ontstaan in tarieven en betrokkenheid. Met de vele randvoorwaarden (socialiseren, zekerheid, transparantie, kostenverdeling, snelheid, systeemintegratie) is er geen sprake van een markt. Onderzoek de mogelijkheid van een publiek bedrijf, bijvoorbeeld een energieschap, en geef langdurige zekerheid voor bewoners met een vast bedrag. Aan de rijksoverheid de oproep om te zorgen voor een ontkoppeling met de aardgasprijs en het creëren van de ruimte voor gemeenten om te kunnen sturen op het publieke belang.

Tot slot een les van het Mijwater-project in Heerlen: aan warmte is geen gebrek, aan koude wel.